

Uczeń zdolny

w systemie edukacji

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

I. Kim jest uczeń zdolny?

Jak go rozpoznać i wspierać w rozwoju?

Zdolności to różnice indywidualne, które sprawiają, że przy jednakowej motywacji i uprzednim przygotowaniu poszczególni ludzie osiągają w porównywalnych warunkach zewnętrznych niejednakowe rezultaty w uczeniu i działaniu¹.

Rodzaje zdolności

- ogólne (akademickie/poznawcze, inteligencja – poziom IQ);
- uzdolnienia kierunkowe/specjalne np. artystyczne, sportowe, społeczne, a także dotyczące poszczególnych przedmiotów szkolnych, np. uzdolnienia matematyczne, językowe, plastyczne itp.;
- zdolności twórcze (obejmują efekty działalności twórczej, postawy, czynności, procesy – powodują znaczące zmiany w świadomości społecznej, kulturze, nauce, technice, a także w życiu codziennym).

*Uczniowie różnią się od siebie nie tylko rodzajem posiadanych zdolności, lecz także ich poziomem: zdolni, wybitnie zdolni, geniusze
(Landu 2003, Limont 2012).*

¹ Z. Pietrasiński, *Zdolności* [w:] *Psychologia*, red. T. Tomaszewski, Warszawa: PWN 1977, s. 736

Uczeń zdolny

charakteryzuje się
co najmniej jedną z trzech
wymienionych cech:

- wysokim poziomem osiągnięć lub możliwością takich osiągnięć związanych z potencjałem w dziedzinach nauki, twórczości lub działalności społecznej (charytatywnej, obywatelskiej, wolontariatu itp.);
- wysokim poziomem uzdolnień specjalnych/kierunkowych (np. artystycznych, sportowych, organizacyjnych, poznawczych związanych często z przedmiotami szkolnymi);
- wysokim poziomem zdolności ogólnych (wysokie IQ – 120 i więcej)²

Wymienione cechy poparte są walorami osobowości, m.in. wysoką motywacją, aktywnością własną, zaangażowaniem zadaniowym, zdolnościami przewidywania itp.

*Stymulowane i rozwijane zdolności naturalne
mogą przerodzić się w talent.*

² Definicja sformułowana przez ekspertów w projekcie *Opracowanie i wdrożenie kompleksowego systemu w pracy z uczniem zdolnym*

Jak rozpoznać ucznia zdolnego?

Sposoby identyfikacji:

- obserwacja (m.in. zachowań znamionujących uzdolnienia, np. aktywności własnej ucznia, zadawania pytań, dociekliwości, prezentowania wiedzy wykraczającej poza program nauczania itp.);
- wywiad (m.in. z uczniem, rodzicami, nauczycielami, psychologiem, osobami spoza szkoły pracującymi na co dzień z uczniem zdolnym);
- testy predyspozycji i zdolności, kwestionariusze, skale, listy cech itd. – przeprowadzane przez licencjonowanych psychologów oraz w przypadku narzędzi o licencji otwartej – nauczycieli lub inne osoby pracujące na co dzień z uczniami zdolnymi;
- nominacje (nauczycielskie, rodzicielskie, zespołu klasowego, osób spoza szkoły pracujących na co dzień z uczniami zdolnymi, autonominacje);
- prace, wytwory i osiągnięcia, np. prace plastyczne, utwory muzyczne, sukcesy w konkursach, turniejach i olimpiadach;
- opinia poradni psychologiczno-pedagogicznej lub psychologa szkolnego.

Ważne, aby identyfikacja ucznia zdolnego nie opierała się wyłącznie na osiągnięciach i ocenach szkolnych, ale odzwierciedlała rzeczywisty potencjał ucznia i zawierała informacje o dziedzinach i dyscyplinach, w których uczeń jest uzdolniony.

Uczniowie zdolni z problemami w uczeniu się i/lub funkcjonowaniu społecznym

Wśród uczniów zdolnych są także uczniowie z dysfunkcjami, trudnościami w uczeniu się i/lub funkcjonowaniu społecznym, których zainteresowania, predyspozycje i zdolności należy zauważać i rozwijać, a potrzeby poznawcze, emocjonalne i społeczne – zaspakajać.

Uczniów tych nazywamy w literaturze przedmiotu uczniami „podwójnie wyjątkowymi”³ – z jednej strony posiadają uzdolnienie/a, z drugiej zaś charakteryzują ich dysfunkcje utrudniające osiągnięcie satysfakcjonujących rezultatów w nauce i/lub funkcjonowaniu społecznym.

Tematykę dotyczącą uczniów „podwójnie wyjątkowych” podejmować będziemy podczas konferencji organizowanych w 2013 roku.

Serdecznie zapraszamy!

³ W. Limont, *Uczeń zdolny, Jak go rozpoznać i jak z nim pracować*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2010, s. 235

Co możesz zrobić dla ucznia zdolnego?

☑ Dobierz strategię nauczania w zależności od potrzeb Twojego ucznia:

• Organizacja pracy szkoły w efektywnej edukacji ucznia zdolnego:

Rozważ przyspieszenie kształcenia poprzez:

- wcześniejsze rozpoczynanie nauki,
- skrócenie czasu nauki: promocja do klasy programowo wyższej (która może nastąpić także w ciągu roku szkolnego).
- realizację Indywidualnego Programu, lub Toku Nauki.
- rozwijanie szczególnych umiejętności szkolnych podczas zajęć, gdzie możesz „przyspieszać” treści kształcenia z danego przedmiotu nauczania, w celu szybszego opanowania materiału oraz grupować uczniów według poziomu i rodzaju zdolności, prowadzić zajęcia w grupach jedno- i różnorodnych;

• Organizacja procesu dydaktyczno-wychowawczego dla ucznia zdolnego:

Wzbogać kształcenie poprzez:

- realizację specjalnych programów i projektów;
- pracę z ekspertami, tutorami, mentorami, trenerami itp.;
- rozszerzanie, pogłębianie, różnicowanie treści nauczania (więcej treści na dany temat – stosowane w nauczaniu w zajęciach lekcyjnych i pozalekcyjnych, indywidualnie i podczas zajęć grupowych);
- strukturalizację – złożoność i interdyscyplinarność zadań, wprowadzanie złożonych instrukcji i poleceń, w których uczeń samodzielnie musi zastosować daną teorię w praktyce;
- wprowadzenie nowości – najnowszych treści, nowinek, których nie ma w standardowych programach;
- zachęcanie do samokształcenia przez uczenie się od siebie nawzajem (m.in.: konkursy, olimpiady, turnieje, warsztaty, obozy letnie i zimowe)⁴.

⁴ B. Dyrda, *W poszukiwaniu standardów kształcenia uczniów zdolnych* [w:] J. Łaszczyk, *Uczeń zdolny wyzwaniem dla współczesnej edukacji*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2008, s. 32.

- ✓ Oprzyj nauczanie na innowacjach i eksperymentach pedagogicznych, autorskich programach, nowych narzędziach i ciekawych sposobach prowadzenia zajęć.
- ✓ Indywidualizuj i różnicuj nauczanie.
- ✓ Wykorzystuj nowoczesne technologie informacyjne (np. e-learning jako metodę wspomagającą realizację projektów, samokształcenia i nauczania).
- ✓ Zadbaj o możliwość korzystania przez ucznia z szerokiej oferty zajęć fakultatywnych, pozalekcyjnych, w tym kół zainteresowań, udziału w pracach badawczych, naukowych, eksperymentach itp.).
- ✓ Zadbaj o wsparcie psychologiczne i pedagogiczne.
- ✓ Poświęć uczniowi zdolnemu jak najwięcej czasu.

Jak możesz wspierać ucznia zdolnego w rozwoju?

- dostosuj metody i formy pracy do potrzeb, predyspozycji i uzdolnień;
- indywidualizuj i różnicuj pracę na lekcji oraz podczas zajęć pozalekcyjnych;
- motywuj do udziału w olimpiadach, kursach, turniejach, warsztatach (także e-learningowych), obozach naukowych, projektach i programach przeznaczonych dla uczniów zdolnych, w tym stypendialnych i grantowych;
- opracuj indywidualny plan rozwoju dla ucznia zdolnego, w tym np. Indywidualny Program Nauki (IPN) i/lub Indywidualny Tok Nauki (ITN);
- organizuj konsultacje i zapraszaj na zajęcia ekspertów spoza szkoły, np. pracowników uczelni wyższych, nauczycieli z innych szkół, specjalistów, instruktorów itp.;
- proponuj naukę w ramach międzynarodowych wymian młodzieży;
- wskazuj kierunki rozwoju, współpracuj z innymi podmiotami i osobami, m.in. z rodzicami i instytucjami;
- pozyskuj ekspertów, tutorów, opiekunów dla ucznia zdolnego;
- stymuluj samokształcenie, inspiruj do pracy własnej, np. czytania literatury obcojęzycznej, udziału w projektach, pracy badawczej itp.;
- poszerzaj swoje kompetencje w zakresie kształcenia uczniów zdolnych poprzez wymianę doświadczeń, dobrych praktyk, tworzenie sieci wsparcia;
- pozyskuj środki finansowe na realizację projektów, programów, ciekawych zajęć.

Poszerzaj swoje kompetencje

w zakresie edukacji ucznia zdolnego w obszarach:

- diagnozowania i sposobów wspierania ucznia zdolnego;
- pracy dydaktyczno-wychowawczej;
- organizacji systemu pracy z uczniami uzdolnionymi;
- nawiązywania współpracy z partnerami;
- wymiany doświadczeń i dobrych praktyk, w tym także w ramach sieci współpracy i samokształcenia;
- doskonalenia zawodowego;
- interpretacji i wdrażania znowelizowanego prawa oświatowego;
- niwelowania zagrożeń wynikających z psychospołecznych uwarunkowań rozwoju uczniów zdolnych – współpraca ze specjalistami z poradni psychologiczno-pedagogicznej;
- zamówienia poradnictwa pracy z uczniem zdolnym spośród 17 publikacji opracowywanych przez ekspertów w projekcie (www.ore.edu.pl/uczenzdolny).

Promuj ideę i założenia Szkół Odkrywców Talentów (SOT) i Miejsc Odkrywania Talentów (MOT) – wdrażaj i upowszechniaj działania związane z budowaniem sieci SOT/MOT realizowane w ramach zadań podejmowanych w projekcie „Opracowanie i wdrożenie kompleksowego systemu pracy z uczniem zdolnym”:

Zadania SOT w roku szkolnym 2012/2013:

- wydzielenie miejsca w szkole, gdzie znajdują się informacje dotyczące działań SOT oraz oferta zajęć dla uczniów zdolnych;
- wymiana doświadczeń i dobrych praktyk na stronie www.ore.edu.pl/odkrywamytalenty oraz stronach internetowych szkół – zakładki „Odkrywamy talenty”;
- wpisanie zadań SOT/MOT do dokumentów szkół i placówek, np. program wychowawczy;

- promocja systemowych rozwiązań – opracowanie i wdrażanie w szkołach Szkolnego Systemu Wspierania Zdolności i Talentów;
- powołanie szkolnego Lidera Zdolności.

Główne zadanie realizowane w projekcie:

- włączanie szkół oraz miejsc do sieci Szkół Odkrywców Talentów oraz Miejsc Odkrywania Talentów;

ZAPRASZAMY DO ZAMAWIANIA poradników pracy z uczniem zdolnym – www.ore.edu.pl/uczenzdolny – zakładka Zamów poradniki. Poradniki można także pobrać w wersji pdf – zakładka Materiały do pobrania.

W roku 2012 ukazały się poradniki:

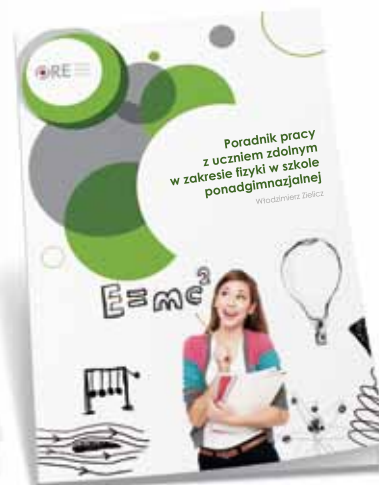
W roku 2013 ukażą się:

- „Klubik małego matematyka – rozwijanie aktywności matematycznych u dzieci I etapu edukacyjnego” autorstwa B. Rożek, E. Urbańskiej
- „Jak pracować z uczniem zdolnym? Poradnik nauczyciela matematyki”, pod red. M. Mikołajczyk
- „Rozszerzony program matematyki w gimnazjum”, autorstwa W. Guzickiego

oraz poradniki dla nauczyciela dotyczące pracy z uczniem zdolnym na wszystkich etapach kształcenia z następujących przedmiotów nauczania: język polski, języki obce, historia, wiedza o społeczeństwie, biologia z przyrodą, informatyka, geografia, przedmioty artystyczne.

A także:

Opracowane zostaną modele pracy z uczniem zdolnym dla etapu szkoły podstawowej, gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej.

II. Działania podejmowane w projekcie „Opracowanie i wdrożenie kompleksowego systemu w pracy z uczniem zdolnym”

Opracowywanie przez zespół ekspertów analiz i rekomendacji dotyczących systemowych rozwiązań w kształceniu uczniów zdolnych w następujących obszarach:

- praca z uczniem zdolnym;
- wspieranie nauczycieli;
- rekomendacje do zmian w prawie oświatowym, organizacji i finansowaniu olimpiad, konkursów i turniejów;
- upowszechnianie działań podejmowanych na rzecz ucznia zdolnego – wymiana doświadczeń i dobrych praktyk.

Przeprowadzanie badań dotyczących:

- wybranych elementów systemowej pracy z uczniem zdolnym w kraju i za granicą;
- przeglądu finansowania zajęć pozalekcyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem zajęć dla uczniów zdolnych w celu bardziej efektywnego wykorzystania środków publicznych na rozwijanie zainteresowań i zdolności.

Raporty dostępne są na stronie internetowej projektu www.ore.edu.pl/uczenzdolny
– zakładka *Materialy do pobrania*

- przeglądu dostępnych i stosowanych w praktyce narzędzi diagnostycznych służących badaniu predyspozycji i zdolności uczniów na trzech poziomach edukacyjnych, z uwzględnieniem narzędzi posiadających licencje otwarte. Celem analizy jest dokonanie diagnozy obecnego stanu w zakresie sposobów identyfikacji uczniów zdolnych oraz stosowania w szkołach dostępnych narzędzi do badania predyspozycji i zdolności. Raport dostępny będzie na stronie internetowej www.ore.edu.pl/uczenzdolny od stycznia 2013 r.

Wnioski z badań

Raport „Badanie elementów systemu pracy z uczniem zdolnym” przedstawia opinie, dobre praktyki, rekomendacje badanych – nauczycieli, uczniów, absolwentów uznanych za zdolnych, dyrektorów szkół. Zawiera analizę sposobów pracy z uczniem zdolnym w kraju i za granicą, rekomenduje najlepsze praktyki jako rozwiązania w systemowej pracy z uczniem zdolnym.

Najlepsze praktyki w pracy z uczniem zdolnym wynikające z raportu:

- sprawdzone sposoby identyfikacji uczniów zdolnych;
- szeroka oferta zajęć pozalekcyjnych dostosowana do potrzeb uczniów;
- opracowywanie Indywidualnego Programu i/lub Toku Nauki, ciekawe projekty realizowane także z partnerami zewnętrznymi np. uczelniami, organizacjami pozarządowymi, domami kultury, klubami sportowymi itp.;
- pomoc psychologiczno-pedagogiczna;
- monitoring postępów i rozwoju ucznia;
- budowanie koalicji na rzecz ucznia zdolnego w szkole i jego najbliższym środowisku – współpraca szkoły z innymi podmiotami np. z rodzicami, trenerami, tutorem, instruktorami, organem prowadzącym szkołę, poradnią psychologiczno-pedagogiczną.

Raport

„Systemy finansowania zajęć pozalekcyjnych przez jednostki samorządu terytorialnego”

Raport opracowany został w ramach projektu *Doskonalenie strategii zarządzania oświatą na poziomie regionalnym i lokalnym* oraz projektu *Opracowanie i wdrożenie kompleksowego systemu pracy z uczniem zdolnym* (grudzień 2011–luty 2012).

W ramach badania przeprowadzono ankiety i indywidualne wywiady pogłębione z samorządowcami (pracownikami odpowiedzialnymi w jednostkach samorządu terytorialnego za sprawy oświaty).

Wywiadami objęto także dyrektorów szkół/placówek rekrutowanych ze szkół prowadzonych przez samorządy reprezentowane przez badanych samorządowców.

Celem badania było dokonanie diagnozy stanu rozwiązań organizacyjno-prawnych realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego w zakresie organizacji i finansowania zajęć pozalekcyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem zajęć dla uczniów wybitnie zdolnych.

Badanie wykazało, że:

- rozwijanie uzdolnień uczniów jest tylko jednym z wielu celów organizowania zajęć pozalekcyjnych;
- wielu respondentów kładło nacisk na rozwijanie różnorodnych zainteresowań uczniów, żaden jednak nie wskazał na pogłębianie kompetencji uczniów związanych z nauczaniem w szkole przedmiotami;
- zajęcia pozalekcyjne nie są powszechnie przyjętą praktyką wspierania uczniów zdolnych. Dla tej grupy uczniów przeznaczana jest, zdaniem badanych samorządowców, co piąta godzina pozalekcyjna.

Nowatorskie rozwiązania w pilotażowych olimpiadach

W organizacji i upowszechnianiu olimpiad:

- rozwiązywanie testów i zadań na I etapie on-line;
- wprowadzenie dwóch części w zawodach I stopnia;
- wprowadzenie zawodów drużynowych/grupowych.

W obszarze merytorycznym olimpiad:

- interdyscyplinarność zagadnień;
- zadania grupowe/drużynowe;
- nowe metody i formy pracy wspierające uczniów i nauczycieli, w tym m.in. seminaria, obozy naukowe,

punkty konsultacyjno-informacyjne, sesje on-line z ekspertami, materiały edukacyjne na platformie e-learningowej.

W obszarze finansowania olimpiad:

- efektywny i spójny system finansowania

14

Działania promocyjno-informacyjne

- przeprowadzenie 16 konferencji informacyjno-promocyjnych łącznie dla ok. 2500 osób.

Mając na uwadze potrzebę zwiększania kompetencji szkół i nauczycieli, a także placówek i instytucji wspierających szkoły w działaniach dotyczących organizacji kształcenia uczniów zdolnych, w 2012 r. zorganizowano 4 wojewódzkie konferencje we Wrocławiu, Poznaniu, Lublinie i Warszawie. Materiały z konferencji zawierające wnioski znajdują się na stronie www.ore.edu.pl/uczennzdolny – zakładka *Materiały do pobrania*

W 2013 r. planuje się zorganizowanie konferencji w pozostałych miastach wojewódzkich.

Celem konferencji jest wzrost poziomu wiedzy i umiejętności uczestników w obszarze organizacji kształcenia uczniów zdolnych w kontekście budowania systemowych rozwiązań dla tej grupy uczniów w szkołach i placówkach oraz zainspirowanie do wymiany doświadczeń i dobrych praktyk.

- zamieszczanie na stronie internetowej projektu informacji, materiałów edukacyjnych, przykładów dobrych praktyk;
- przekazywanie do szkół materiałów dydaktycznych oraz informacyjno-promocyjnych, w tym poradników, folderów, ulotek, plakatów.

W ramach prac Ministerstwa Edukacji Narodowej i Ośrodka Rozwoju Edukacji nad systemowymi rozwiązaniami w kształceniu uczniów zdolnych powstał projekt „Opracowanie i wdrożenie kompleksowego systemu pracy z uczniem zdolnym”.

Cel ogólny projektu

Opracowanie i wdrożenie kompleksowego systemu pracy z uczniem zdolnym.

Cele szczegółowe

- Przygotowanie instytucji i osób zaangażowanych w pracę z uczniem zdolnym do właściwego identyfikowania uczniów uzdolnionych, wspierania i kierunkowania ich zainteresowań oraz zdolności.
- Opracowanie rekomendacji do zmian legislacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem zmian w zakresie organizacji oraz sposobu przeprowadzania olimpiad, konkursów i turniejów.
- Upowszechnianie informacji o miejscach, instytucjach, organizacjach, w których uczniowie mogą rozwijać swoje zainteresowania i uzdolnienia.
- Zwiększenie świadomości społecznej w zakresie specjalnych potrzeb uczniów zdolnych.

Okres realizacji projektu

1 lutego 2010–31 grudnia 2014

Partnerzy projektu:

Polskie Towarzystwo
Neofilologiczne z siedzibą
w UAM, Collegium Novum
w Poznaniu – Olimpiada
Języka Hiszpańskiego
www.ojh.edu.pl

Stowarzyszenie
na rzecz Edukacji
Matematycznej
– Olimpiada Matematyczna
Gimnazjalistów
www.omg.edu.pl

Wyższa Szkoła Języków
Obcych im. S.B. Lindego
– Olimpiada Języka Angielskiego
dla Gimnazjalistów
www.olimpiada.wsjo.pl

Stowarzyszenie
Talent – Olimpiada
Informatyczna dla
Gimnazjalistów
www.oig.edu.pl

Ośrodek Rozwoju Edukacji

www.ore.edu.pl

Sześciolatek w szkole

www.6latek.ore.edu.pl

Edukacja globalna

www.edukacjaglobalna.ore.edu.pl

System Kierowania do MOW i MOS

www.systemkierowania.ore.edu.pl

Adaptacja podręczników

www.adaptacje.ore.edu.pl

EKSPERT – szkolenie kandydatów

www.ekspert.ore.edu.pl

Zachować pamięć

www.polska-izrael.edu.pl

Biblioteka Cyfrowa

www.bc.ore.edu.pl

Internetowy Serwis Edukacyjny

www.ise.ore.edu.pl

e-Learning w Szkole INFOTEKA

www.elearningwszkole.ore.edu.pl

Szkolenia online

www.e-kursy.ore.edu.pl

TRENDY

www.trendy.ore.edu.pl

Newsletter

www.newsletter.ore.edu.pl

Facebook

www.facebook.com/OsrodekRozwojuEdukacji

YouTube

www.youtube.com/user/oreedu

T U J E S T E Ś M Y

Ośrodek
Rozwoju Edukacji
Al. Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
tel. 22 345 37 00
fax: 22 345 37 70

Ośrodek
Rozwoju Edukacji
ul. Polna 46a
00-644 Warszawa
tel. 22 570 83 00
fax: 22 825 23 67

Instytucja Pośrednicząca
II stopnia dla Priorytetu III
PO KL
Al. Szucha 25
00-918 Warszawa
tel. 22 34 74 850
fax 22 34 74 851

Centrum
Szkoleniowe
w Sulejówku
ul. Paderewskiego 77
05-070 Sulejówek
tel. 22 783 37 85

Publikacja jest dystrybuowana bezpłatnie.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

